



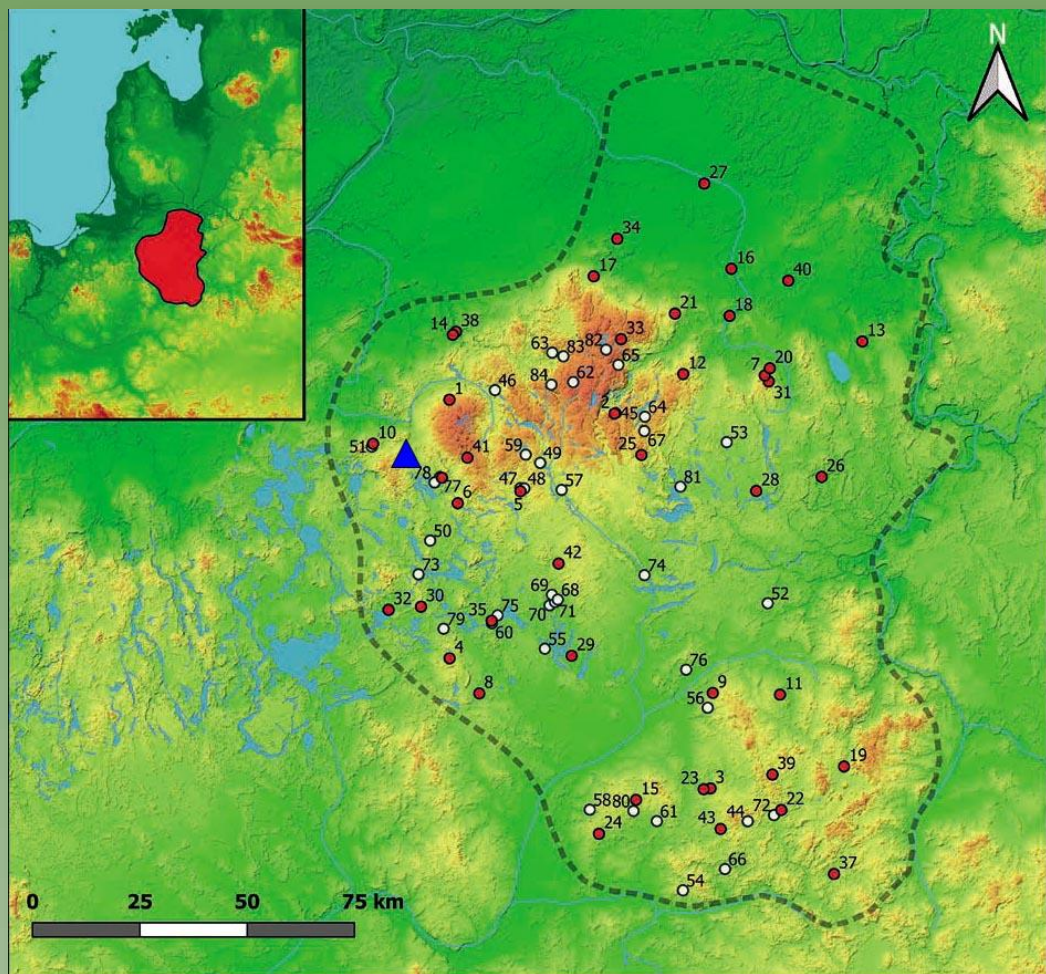
STAN I POTRZEBY BADAŃ
NAD Wczesnym Średniowieczem w Polsce
40 LAT PÓŹNIEJ

Z dala od grodzisk. Ślady obecności Jaćwingów w Puszczy Boreckiej

Iwona Lewoc
Fundacja Terra Desolata

Wstęp

Podczas prac powierzchniowych, mających na celu wstępne rozpoznanie dziedzictwa archeologicznego Puszczy Boreckiej, odkryto nieznane dotychczas stanowisko archeologiczne (Szwalk 19) z okresu wczesnego średniowiecza. Zlokalizowane jest ono na zachodnich rubieżach ziem jaćwieskich (ryc. 2). Stanowisko położone jest na płaskim, nadzalewowym terenie, w widełkach dwóch rzeczek. Wydaje się być dobrze zachowane, m.in. ze względu na porastający je las. Powierzchnia stanowiska szacowana jest na ok. 3 ha. Realizacja wielodzinowych badań, ma na celu pozyskanie możliwie dużo nowych danych na temat tego odkrycia. Wydanie publikacji podsumowującej projekt zaplanowano na 2027 r.



Ryc. 1. Lokalizacja stanowiska Szwalk 19 (niebieski trójkąt) na mapie przedstawiającej pewne (czerwone kółka) i niepewne (białe kółka) grodziska Jaćwieży [za M. Engel 2020]

Metodyka

Podstawowym narzędziem wykorzystywanym w trakcie badań powierzchniowych były wykrywacze metali. Pozyskane zabytki archeologiczne lokalizowano trójwymiarowo. Dodatkowo, w miejscu znalezienia każdego z artefaktów zakopywano metalowe znaczniki z numerami odpowiadającymi znaleziskom. Zabieg ten ma na celu ułatwienie lokalizowania w przestrzeni miejsc odkrycia poszczególnych zabytków na potrzeby ich przyszłej wykopaliskowej weryfikacji.

W 2024 roku, w części stanowiska, wykonano badania geofizyczne metodą magnetyczną. Zarejestrowano wówczas jedynie pojedyncze anomalie. Wykopy założono zarówno w miejscach odnalezienia najbardziej rokujących zabytków, lecz także w obrębie anomalii geofizycznych. Wszystkie weryfikowane artefakty metalowe okazały się odkryciami bez kontekstu archeologicznego. Natomiast weryfikacje anomalii geofizycznych przyniosły zarówno negatywne, jak i pozytywne rezultaty.

W trakcie badań wykopaliskowych pobrano również szereg prób ziemi do analiz archeobotanicznych i geomorfologicznych oraz próbki węgla drzewnych do datowań radiowęglowych. Wybrane fragmenty ceramiki poddano badaniom petrograficznym, a także analizom profili lipidowych oraz biomarkerów archeologicznych.

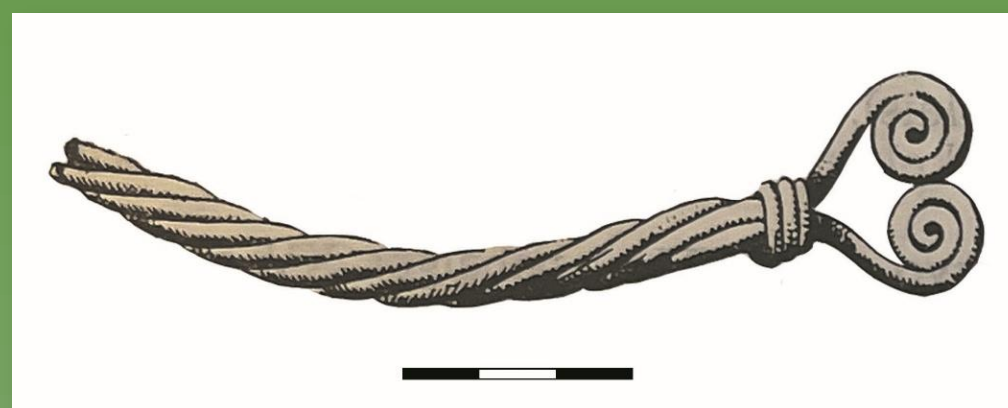
Wyniki



Ryc. 2. Szpila ze stan. Szwalk 19

W trakcie prac terenowych prowadzonych w latach 2023-2025 odnaleziono m.in. brązowe i żelazne zapinki podkowiaste (całe lub ich części), niewielki depozyt fragmentów naszyjników brązowych, sprzączki brązowe, fragmenty bransolet i pierścionków wykonanych z taśmy brązowej, żelazny grot strzały, ostrogę żelazną, a także krzesiwa ogniwkowe oraz niewielkie noże. Ciekawym znaleziskiem jest brązową szpilą z sercowato ukształtowaną główką i fragmentem łańcuszka (ryc. 2). Analogie znane są z terenów dzisiejszej Litwy, zarówno cmentarzysk, jak i grodzisk (ryc. 4). Sercowaty

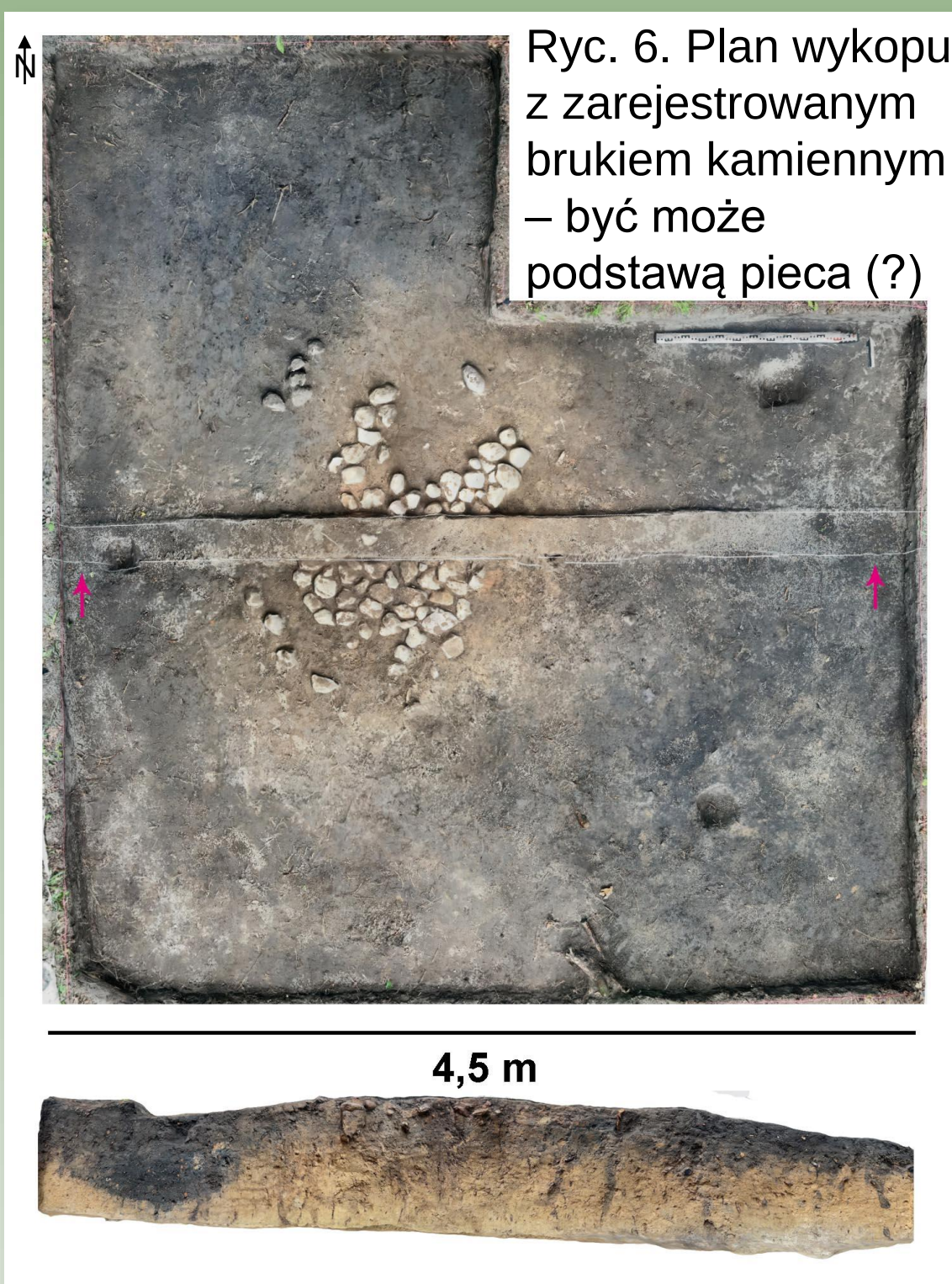
kształt występuje głównie w zdobnictwie szpil, natomiast na



Ryc. 3. Fragment naszyjnika brązowego z cmentarzyska w Kejėnų, raj. Raseinių [za J. Antanavičius 1972]

wagi szalkowej (ryc. 5). Jej niewielkie rozmiary sugerują, że służyła do celów jubilerskich.

Zarejestrowane w wykopach obiekty związane są z doczesnym funkcjonowaniem wczesnośredniowiecznych społeczności. Odkryto paleniska, jamy gospodarcze oraz pozostałości warstwy kulturowej (?). W wypełniskach znajdowano głównie fragmenty ceramiki. Elementy zdo-



Ryc. 6. Plan wykopu z zarejestrowanym brukiem kamiennym – być może podstawą pieca (?)

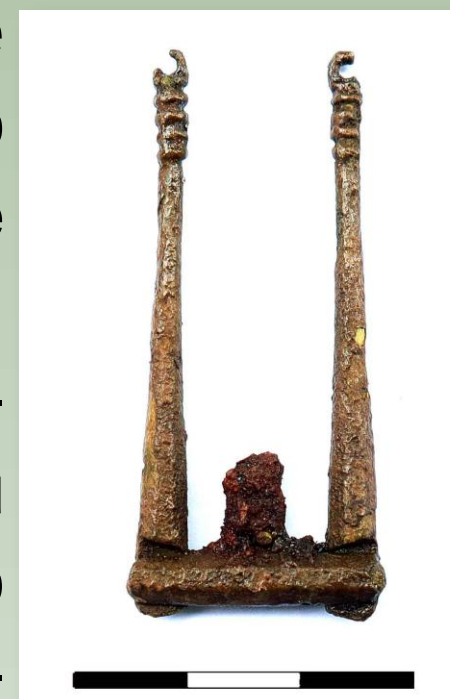
bione równoległymi liniami, współwystępowały z okazami ornamentowanymi zaszczypywaniem.

Ponadto, w jednym z palenisk znaleziono dwa gliniane przesłiki. Nie są to egzemplarze czułe chronologicznie.

Datowanie radiowęglowe tego obiektu wykazało jego użytkowanie w końcu IX i X w. Kolejne próbki są w trakcie analiz.



Ryc. 4. Szpila z cmentarzyska w Kejėnų [za J. Antanavičius 1972]



Ryc. 5. Ramiona wagi ze stan. Szwalk 19

Wnioski

Prezentowane wnioski mają charakter wstępny i być może zostaną skorygowane po uzyskaniu kompletu realizowanych analiz.

1. Wyniki badań wykopaliskowych oraz geofizycznych nie ujawniły zbyt wielu obiektów archeologicznych, co może sugerować, że obecność człowieka na tym obszarze nie była intensywna, np. okresowa.
2. Położenie stanowiska w widełkach dwóch rzeczek oraz na pograniczu ziem plemiennych może świadczyć jego o handlowym lub handlowo-wytwórczym charakterze.
3. Za funkcją handlową może przemawiać również fragment niewielkiej wagi szalkowej.
4. Należy podkreślić, że rozpoznanie stanowiska jest niewystarczające oraz utrudnione ze względu na młody, gęsty las porastający jego część.

Bibliografia/Podziękowania

Antanavičius, J.
1972 *Kejėnų (Raseinių raj.) pilkapių ir senkapio kasinėjimai 1970 m.*, „Archeologiniai ir etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1970 ir 1971 metais”, Vilnius, p. 51–56.
Engel, M.
2020 *Jaćwieskie ośrodki grodowe*, Warszawa.

Za pomoc i liczne dyskusje dziękuję zespołowi Fundacji Terra Desolata, dr. Marcinowi Engelowi z Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie oraz Šarūnė Valotkienė z Muzeum Narodowego Litwy w Wilnie. Projekt jest finansowany ze środków budżetu państwa, przyznanych przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach programu „Nauka dla Społeczeństwa II”.